

Ищенко Микола Віталійович,
*аспірант кафедри кримінального права № 1,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, Україна, м. Харків
e-mail: svetoy2007@gmail.com
ORCID 0000-0003-1841-4220*

doi: 10.21564/2414–990x.134.77834

УДК 343.222.4 (477)

ЗАБРУДНЕННЯ АБО ПСУВАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЯК НАСЛІДКИ У ЗЛОЧИНІ, ПЕРЕДБАЧЕНОМУ СТ. 239 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Аналізуються наслідки як обов'язкова ознака об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 239 Кримінального кодексу України. Доводиться, що забруднення земель належить до проміжних наслідків; похідними наслідками цього злочину є: 1) створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1 ст. 239 КК); 2) загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 239 КК). Правильне розуміння термінів «забруднення земель» та «псування земель» сприятиме правильній кваліфікації зазначеного злочину.

Ключові слова: наслідки злочинів проти довкілля; об'єктивна сторона злочинів проти довкілля; забруднення земель; псування земель.

Ищенко Н. В., аспірант кафедри уголовного права № 1, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.

e-mail: svetoy2007@gmail.com ; ORCID 0000-0003-1841-4220

Загрязнение или порча земель как последствия в преступлении, предусмотренном ст. 239 Уголовного кодекса Украины

В статье анализируются последствия как обязательный признак объективной стороны состава преступления, предусмотренного ст. 239 Уголовного кодекса Украины. Доказывается, что загрязнение земель относится к промежуточным последствиям; производными последствиями этого преступления являются: 1) создание опасности для жизни, здоровья людей или окружающей среды (ч. 1 ст. 239 УК); 2) гибель людей, их массовое заболевание или другие тяжкие последствия (ч. 2 ст. 239 УК). Правильное понимание терминов «загрязнения земель» и «порча земель» будет способствовать правильной квалификации указанного преступления.

Ключевые слова: последствия преступлений против окружающей среды; объективная сторона преступлений против окружающей среды; загрязнение земель; порча земель.

Постановка проблеми. Упродовж тривалого часу спостерігається посилення негативного впливу людини на навколишнє природне середовище, значне зростання обсягу антропогенного втручання. З огляду на це питання охорони земель є нині чи не найактуальнішими. Особливий статус землі передбачає необхідність розробки та впровадження механізмів її охорони й відновлення якісного і кількісного стану, в тому числі шляхом застосування юридичної відповідальності, зокрема кримінальної. Але визначення поняття «забруднення земель», наведене у ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [12] створює колізію при кваліфікації між ст. 239 КК («Забруднення або псування земель») та ст. 242 КК («Порушення правил охорони вод»), позаяк пропонується визнавати землями ґрунтові води. А якщо вважати землями лише ґрунти, як це вказано у ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель», то на практиці може виникнути ситуація, коли злочинці знімуть ґрунтовий покрив і безкарно зможуть забруднювати землю. Від правильного тлумачення термінів «забруднення земель» та «псування земель» залежить наявність або відсутність об'єктивної сторони складу злочину (без якої відсутній склад злочину в цілому), передбаченого ст. 239 КК, та точна кваліфікація скоєного. Отже, є теоретичні й практичні проблеми визначення поняття «забруднення земель» та «псування земель», що потребують вирішення.

Стан розроблення проблеми. Питання кримінальної відповідальності за забруднення та псування земель не залишилися поза увагою науковців, з-поміж яких слід назвати С. Р. Багірова, М. М. Бринчука, Ю. О. Вовка, С. Б. Гавриша, О. О. Дудорова, Е. М. Жевлакова, З. Г. Корчеву, В. К. Матвійчука, М. І. Мельника, В. О. Навроцького, Т. К. Оверковську, Ю. В. Попова, В. М. Присяжного, В. Я. Тація, В. Б. Харченка, А. М. Шульгу.

Наслідки як обов'язкова ознака об'єктивної сторони у ст. 239 Кримінального кодексу України (далі – КК) сформульовано як «забруднення або псування земель» [6]. Йдеться про бланкетну диспозицію, тому для встановлення змісту ознак злочину правозастосувачі повинні звертатися, окрім КК, до інших нормативних актів.

Дослідженням забруднення або псування земель займалися як фахівці у галузі кримінального права (С. Б. Гавриш, В. К. Матвійчук, А. М. Шульга та ін.), так і вчені у сфері земельного та екологічного права (Т. К. Оверковська, С. В. Сидорова, М. В. Шульга та ін.). Одні науковці більш ретельно (В. К. Матвійчук, Т. К. Оверковська), інші – меншою мірою обґрунтували терміни на позначення цього явища (С. Б. Гавриш, А. М. Шульга, Ю. О. Вовк). Так, А. М. Шульга у одній роботі просто дав законодавчі визначення без їх характеристики [22, с. 85]. У іншій своїй роботі він дещо спрощено розглядає співвідношення забруднення і псування земель, зокрема, зазначаючи, що «об'єднує їх те, що забруднення, як і псування, негативно впливають на якісний стан ґрунтового покриву земель і відповідно на стан ділянок земель будь-якого призначення. Відрізняються вони тим, що забруднюються землі (як небезпечними,

так і іншими речовинами) внаслідок господарської або іншої діяльності людини, а псування земель має місце крім того і в результаті природних процесів або стихійних лих» [11, с. 132]. Проте вчений не пояснює, чому забруднення земель не може відбутися внаслідок природних процесів або стихійних лих, а псування – може. На наш погляд, коли говорять про кримінально-правову охорону земель від забруднення або псування, йдеться лише про вплив людини, а не природних процесів або стихійних лих; це більш детально буде розглянуто далі.

С. Б. Гавриш та З. Г. Корчева не розглядали поняття «забруднення земель» та «псування земель», оскільки їх роботи [19; 21] виконано ще до прийняття Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» [12]. А С. Б. Гавриш у науково-практичному коментарі до КК України навіть не вважав за необхідне навести законодавчі визначення «забруднення земель» та «псування земель» [9, с. 407–411].

Отже, науковці одноставні у твердженні, що землі та води – різні категорії. Проте дискусійним залишається питання науково обґрунтованого визначення термінів «забруднення земель» та «псування земель», а також чи поглинає один із цих термінів інший.

Мета статті – обґрунтувати визначення термінів «забруднення земель» і «псування земель» шляхом наукового аналізу ознак цього злочину.

Вклад основного матеріалу дослідження. Статтею 14 Конституції України [1] та статтею 1 Земельного кодексу України встановлено, що земля є основним національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави [2]. Посідаючи домінуюче місце серед інших природних багатств, земля не може розглядатись ізольовано від інших елементів природи і є складовим елементом єдиної екологічної системи. Особливість землі як об'єкта природи полягає в тому, що вона відіграє важливу економічну роль у житті суспільства і є необхідною умовою життєдіяльності людини.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про охорону земель» **земля** – це поверхня суші з ґрунтами, корисними копалинами та іншими природними елементами, що органічно поєднані та функціонують разом з нею [3].

У ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» **забруднення земель** визначається як *накопичення в ґрунтах і ґрунтових водах внаслідок антропогенного впливу пестицидів і агрохімікатів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до їх кількісних або якісних змін; а псування земель* – *це порушення природного стану земель, яке здійснюється без обґрунтованих проектних рішень, погоджених та затверджених в установленому законодавством порядку, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, неочищеними стічними водами, порушення родючого шару ґрунту, невиконання вимог встановленого режиму використання земель, а також використання земель у спосіб, що погіршує їх природну родючість* [12].

Виходячи з визначень цих термінів, забруднення земель і псування земель об'єднує лише одна спільна ознака – **суб'єкт заподіяння шкоди** – людина. Отже, йдеться про антропогенне джерело забруднення. У «забрудненні земель» це сформульовано як «*накопичення... внаслідок антропогенного впливу*», у «псуванні земель» це прямо не зазначено, але є фраза «*... яке здійснюється без обґрунтованих проектних рішень, погоджених та затверджених в установленому законодавством порядку, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря, засмічення промисловими, побутовими та іншими відходами, неочищеними стічними водами...*», що здійснює лише людина.

Про псування земель можна говорити у всіх випадках зміни стану природних об'єктів, тобто і у результаті виробничо-господарської діяльності людини, і в результаті природних процесів або стихійних лих, зазначає Ю. О. Вовк [23, с. 73]. Однак кримінально-правове значення має лише забруднення або псування, вчинене людиною, оскільки суб'єктом злочину відповідно до ст. 18 КК України є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність (але ніяк не стихійні лиха чи природні процеси).

Дещо схожою є й інша ознака – **до чого призводить забруднення або псування земель**: «*...що призводить до їх кількісних або якісних змін*» – у визначенні забруднення земель та «*...що погіршує їх природну родючість*» – у визначенні псування земель. Проте кількісні або якісні зміни можуть і покращувати родючість (пестициди, добрива тощо) (що майже на 50 % відрізняє цю ознаку забруднення земель від псування земель) і водночас можуть погіршувати їх природну родючість (приблизно на 50 % схожість цієї ознаки у забрудненні та псуванні земель).

Інша ознака – **предмет забруднення** – відрізняється: *грунти і ґрунтові води* – у забрудненні земель (відповідно до ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель») та *землі* – у псуванні земель. У цьому зв'язку варто вказати, що відповідно до ст. 168 Земельного кодексу України ґрунти земельних ділянок є об'єктом особливої охорони [2]. Отже, землі – більш широке поняття, ніж ґрунти, які є верхнім родючим шаром земель. Ґрунтові води – це частина вод, і до земель відповідно до статей 1 і 3 Водного кодексу України взагалі не належать [17]. Проте Закон України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» прирівнює землі та ґрунтові води [12], що видається нам не обґрунтованим.

Як відомо, забруднення – це *насичення* природного об'єкта (атмосфери, води, земель і т. ін.) речовинами, що порушують його природний стан [7, с. 377]. Юридичний словник термін «забруднення навколишнього природного середовища» визначає як *надходження* у навколишнє природне середовище речовин та енергії, які завдають або можуть завдати шкоди екологічній рівновазі, природним ресурсам, здоров'ю людей, їх життю і діяльності [8, с. 276].

У науковій літературі є чимало визначень терміна «забруднення земель»; наведемо деякі з них. Землі вважаються забрудненими, якщо в їх складі вияв-

лені несприятливі кількісні або якісні зміни внаслідок *проникнення* в землю різних забруднюючих речовин [4, с. 49]. Категорія «забруднення земель» означає погіршення якісного та кількісного стану земель шляхом *проникнення* у землю різних забруднюючих речовин внаслідок господарської діяльності людини або інших антропогенних навантажень, чи збільшення вмісту речовин, які характерні для складу незабрудненого ґрунту, тобто вміст яких перевищує природний фон. У свою чергу, це зумовлює неможливість використання земель за цільовим призначенням [13, с. 4]. Забруднення земель – це *принесення чи виникнення* в зоні аерації одного чи більше інгредієнтів (або їх комбінацій), що можуть погіршити продуктивність і якість біоти [16, с. 148]. Забруднення земель – це *накопичення* в ґрунтах і ґрунтових водах внаслідок діяльності людини пестицидів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких значно перевищує природний фон на даних землях, що призводить до їх кількісних або якісних змін, при цьому зміни можуть бути зумовлені не лише появою в зоні аерації нових речовин, яких раніше не було, а й збільшення вмісту речовин, характерних для складу незабрудненого ґрунту, у порівнянні з даними агрохімічного паспорту на землі сільськогосподарського призначення [18, с. 392].

Ми погоджуємося з думкою Т. К. Оверковської, що накопичення певних речовин може свідчити про забруднення земель; що забруднення ґрунтових вод не є забрудненням земель [13]. Аргументуємо свою позицію таким. По-перше, ст. 1 Водного кодексу України до води віднесені усі види (поверхневі, підземні, морські), що входять до складу природних ланок кругообігу води, тобто і ґрунтові води [17]. По-друге, збереження чинного визначення «забруднення земель» створює колізію між Земельним та Водним кодексами України, а також між ст. 239 КК «Забруднення або псування земель» та ст. 242 КК «Порушення правил охорони вод».

Як бачимо, під забрудненням розуміють: 1) накопичення; 2) насичення; 3) надходження; 4) проникнення; 5) привнесення чи виникнення. На наш погляд, можна погодитися із законодавчим визначенням поняття «забруднення земель» (ст. 1 Закону України від 19 червня 2003 р. № 963-IV «Про державний контроль за використанням та охороною земель») у тій частині, що термін «накопичення» є більш слушним, оскільки терміни «надходження», «проникнення», «привнесення» ще не свідчать про остаточне забруднення; вони можуть свідчити про початковий етап забруднення земель.

Таким чином, забруднення земель – це зміни їх стану внаслідок антропогенного впливу, пестицидів і агрохімікатів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до кількісних та/або якісних змін земель.

Далі з'ясуємо, що є псуванням земель. Так, Т. К. Оверковська вважає, що псування земель – це негативна зміна якісних характеристик та кількісного стану земель, що відбувається шляхом протиправної дії чи бездіяльності суб'єктів щодо землі або внаслідок впливу природних явищ чи катастроф і зумовлює зниження природно-господарської цінності земель та приведення їх

у стан, непридатний для подальшого використання за цільовим призначенням [13, с. 4].

У законодавчому ж формулюванні «...що призводить до їх кількісних або якісних змін» не враховано, що зміни стану земель можуть бути і кількісними, і якісними, тому вважаємо, що слід уточнити це формулювання – «...що призводить до їх кількісних та/або якісних змін» [15, с. 95]. Разом з тим, А. М. Шульга акцентує увагу на тому, що деякі речовини, відходи чи інші матеріали створюють небезпеку для людей або довкілля лише при значній їх концентрації [10, с. 13].

Зайвою видається нам вказівка у ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» на «обрунтовані проектні рішення, погоджені та затверджені в установленому законодавством порядку» [12], оскільки, наприклад, фермерам, які орендують землі, такі рішення не потрібні, хоча без них складається ситуація, що будь-яке щорічне внесення добрив (хімічних або біологічних речовин) можна прирівняти до псування земель. Відтак псування земель пропонуємо визначити як негативну зміну якісних характеристик та/або кількісного стану земель, що відбувається шляхом протиправної дії чи бездіяльності суб'єктів щодо землі або внаслідок впливу природних явищ чи катастроф, забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря тощо, і зумовлює зниження природно-господарської цінності земель та приведення їх у стан, непридатний або обмежено придатний для подальшого використання за цільовим призначенням.

Зазначимо, що у визначенні Т. К. Оверковської не йдеться, що зміни стану ґрунтів можуть бути і кількісними, і якісними; вважаємо надто категоричною також тезу «...приведення їх у стан, непридатний для подальшого використання...». Ми пропонуємо власне формулювання «...приведення їх у стан, непридатний або обмежено придатний для подальшого використання...». Важливо також підкреслити, що «псування земель» – «це ... забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря...», бо на законодавчому рівні забруднення земель розглядається як різновид їх псування.

Як стверджує А. М. Шульга, суспільно небезпечне діяння як обов'язкова ознака об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 239 КК України, полягає у порушенні спеціальних правил поводження із шкідливими для людей або довкілля речовинами, відходами чи іншими матеріалами. Диспозиція норми, передбаченої ст. 239 КК України, має бланкетний характер. Тому для встановлення об'єктивної сторони злочину потрібно визначити, які саме правила були порушені [10, с. 13]. При цьому слушною є пропозиція Є. В. Шевченка виокремлювати проміжний та похідний наслідки [14, с. 125, 130, 135, 181, 184].

Водночас ми не поділяємо думку А. М. Шульги, що забруднення або псування може тлумачитись і як суспільно небезпечне діяння, і як суспільно небезпечні наслідки [10, с. 13], оскільки це різні ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 239 КК України, і їх ототожнення неприпустиме.

За ст. 239 КК України забруднення або псування земель – це первинний суспільно небезпечний наслідок порушення спеціальних правил. Похідними від нього суспільно небезпечними наслідками, закріпленими ст. 239 КК України, є створення небезпеки заподіяння шкоди життю, здоров'ю людей або довкіллю (ч. 1 ст. 239 КК); загибель людей, їх масове захворювання, інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 239 КК). З огляду на це стверджується, що злочин, передбачений ст. 239 КК України, – це злочин з матеріальним складом, який вважається закінченим з моменту настання первинних наслідків, тобто забруднення або псування земель [10, с. 13]. Заперечення викликає твердження А. М. Шульги, що «у ч. 1 ст. 239 КК України закріплено дві форми суспільно небезпечного діяння: 1) забруднення земель; 2) псування земель» [11, с. 222]. По-перше, забруднення та псування – це проміжні наслідки у ч. 1 ст. 239 КК та ч. 2 ст. 239 КК України. Додаткові (похідні) наслідки щодо зазначеного злочину – створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1); загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки (ч. 2). Діяння у ч. 1 ст. 239 КК України – порушення спеціальних правил. По-друге, якщо забруднення або псування земель – не основний (проміжний) наслідок (або як його називає А. М. Шульга – «первинний наслідок»), то звідки візьметься похідний наслідок, наявність якого А. М. Шульга не заперечує?

Іншим важливим питанням є те, чи поглинає один із цих термінів інший. Так, А. М. Шульга стверджує, що псування земель – більш широка категорія у порівнянні з їх забрудненням [11, с. 133]. Проте аналіз ознак «забруднення земель» і «псування земель» засвідчує, що не усі їх ознаки збігаються, тож можна говорити про хибність його твердження.

Висновки. За конструкцією об'єктивної сторони склад злочину, передбачений ст. 239 КК, належить до матеріальних. Отже, об'єктивна сторона має три обов'язкові ознаки:

1) діяння – порушення спеціальних правил;

2) наслідки: основні (проміжні) наслідки – *забруднення або псування земель*; додаткові (похідні) наслідки – шкода здоров'ю людини чи довкіллю: створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1); загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки (ч. 2);

3) причинний зв'язок між діянням та наслідками.

Забруднення або псування земель належить до проміжних наслідків; похідними наслідками цього злочину є: 1) створення небезпеки для життя, здоров'я людей чи довкілля (ч. 1 ст. 239 КК України); 2) загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 239 КК України).

У забрудненні земель і псуванні земель є лише одна спільна ознака – **суб'єкт заподіяння шкоди**. Інші ознаки – **наслідки забруднення або псування земель** та **предмет забруднення** – відрізняються, тому псування земель не є ширшою категорією у порівнянні з їх забрудненням, отже, визначення понять забруднення земель і псування земель слід залишити у редакції ст. 239 КК України.

Вважаємо обґрунтованою необхідність внесення змін у редакцію ст. 1 Закону України «Про державний контроль за використанням та охороною земель» у частині визначення термінів:

– забруднення земель – це зміни *стану земель* внаслідок антропогенного впливу, пестицидів і агрохімікатів, важких металів, радіонуклідів та інших речовин, вміст яких перевищує природний фон, що призводить до їх кількісних *та/або* якісних змін;

– псування земель – це негативна зміна якісних характеристик *та/або* кількісного стану земель, що відбувається шляхом протиправної дії чи бездіяльності суб'єктів щодо землі або внаслідок впливу природних явищ чи катастроф, *забруднення їх хімічними, біологічними та радіоактивними речовинами, в тому числі тими, що викидаються в атмосферне повітря тощо*, і зумовлює зниження природно-господарської цінності земель та приведення їх у стан, непридатний *або обмежено придатний* для подальшого використання за цільовим призначенням.

Список літератури:

1. Конституція України : прийнята 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Земельний кодекс України : Закон України від 25 жовтня 2001 р. № 2768-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 3-4. – Ст. 27.
3. Про охорону земель: Закон України від 19 червня 2003 р. № 962-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 349.
4. Митрофанов І. І. Злочини проти довкілля: навч. посіб. / І. І. Митрофанов, А. М. Придула. – Суми : Університетська книга, 2010. – 205 с.
5. Гацелюк В. Порушення правил охорони або використання надр: проблеми кримінально-правової характеристики / В. Гацелюк, О. Дудоров, М. Комарницький // Вісник прокуратури. – № 8. – 2013. – С. 73–87.
6. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III // Відом. Верхов. Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.
7. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
8. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. акад. НАН України Ю. С. Шемшученка. – 2-ге вид., переробл. і допов. – Київ : Юрид. думка, 2012. – 1020 с.
9. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Т. 2: Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – Харків : Право, 2013. – 1040 с.
10. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Андрій Михайлович Шульга ; Харківський нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2004. – 20 с.
11. Шульга А. М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування : монографія / А. М. Шульга. – Харків : НікаНова, 2013. – 256 с.
12. Про державний контроль за використанням та охороною земель : Закон України від 19 червня 2003 р. № 963-IV // Відом. Верхов. Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 350.
13. Оверковська Т. К. Правові засади охорони земель від забруднення та псування в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06 / Тетяна Костянтинівна Оверковська ; Київ. нац. ун-т імені Т. Шевченка. – Київ, 2008. – 20 с.
14. Шевченко Є. В. Злочини з похідними наслідками : монографія / Є. В. Шевченко. – Харків : Видавець СПД ФО Вапнярчук Н. М., 2005. – 216 с.

15. Іщенко М. В. Щодо законодавчого визначення «забруднення земель» / М. В. Іщенко // П'яті Харківські кримінально-правові читання : тези доп. та наук. повідомл. учасників міжнар. наук. конф. студентів та аспірантів (м. Харків, 12-13 трав. 2016 р.) / редкол. : В. Я. Тацій (голов. ред.) та ін. ; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. – Харків : Право, 2016. – С. 93–95.
16. Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика : практ. посіб. / О. О. Дудоров, Д. В. Каменський, В. М. Комарницький, М. В. Комарницький, Р. О. Мовчан / за ред. О. О. Дудорова ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2014. – 616 с.
17. Водний кодекс України : Закон України від 6 червня 1995 р. № 213/95-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189.
18. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посіб. / за заг. ред. В. В. Коваленка ; за наук. ред. О. М. Джужи та А. В. Савченка. – Київ : Атіка, 2011. – 648 с.
19. Гавриш С. Б. Основные вопросы ответственности за преступления против природной среды : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / Степан Богданович Гавриш ; Украинская гос. юрид. академия. – Харьков, 1994. – 423 с.
20. Матвійчук В. К. Кримінально-правова охорона навколишнього природного середовища (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : монографія / В. К. Матвійчук. – Київ : Азимут-Україна, 2005. – 464 с.
21. Корчева З. Г. Уголовно-правовая охрана природы в УССР / З. Г. Корчева. – Харьков, 1975. – 84 с.
22. Шульга А. М. Злочини проти довкілля. Питання кваліфікації : науково-практичне видання / А. М. Шульга. – Харків : НікаНова, 2012. – 192 с.
23. Вовк Ю. А. Советское природоресурсовое право и правовая охрана окружающей среды. Общая часть / Ю. А. Вовк. – Харьков : Изд-во при Харьк. ун-те ИО «Вища школа», 1986. – 160 с.

References:

1. Konstytucija Ukraïny: Zakon Ukraïny vid 28.06.1996 № 254k/96-VR (1996). Vidomosti Verhovnoi Rady Ukraïny, 30, art. 141 [in Ukrainian].
2. Zemel'nyj kodeks Ukraïny: Zakon Ukraïny vid 25.10.2001 № 2768-III. (2002). Vidomosti Verhovnoi Rady Ukraïny, 3-4, 27 [in Ukrainian].
3. Pro ohoronu zemel: Zakon Ukraïny vid 19.06.2003 № 962-IV. (2003). Vidomosti Verhovnoi Rady Ukraïny, 39, 349 [in Ukrainian].
4. Mytrotanov, I.I., Prytula, A.M. (2010). Zlochyny proty dovkillja. Sumy: Universytetska knyga [in Ukrainian].
5. Gaceljuk, V., Dudorov, O., Komarnyckyj M. (2013). Porushennja pravyl ohorony abo vykorystannja nadr: problemy kryminal'no-pravovoi harakterystyky. Visnyk prokuratury, 8, 73–87 [in Ukrainian].
6. Kryminalnyj kodeks Ukraïny: Zakon Ukraïny vid 05.04.2001 № 2341-III. (2001). Vidomosti Verhovnoi Rady Ukraïny, 25–26, 131 [in Ukrainian].
7. Busel, V.T. (Eds.). (2005). Velykyj tлумachnyj slovnyk suchasnoi ukraïnskoï movy (z dod. i dopov.). Kyiv; Irpin: VTF «Perun» [in Ukrainian].
8. Shemshuchenko, Ju.S. (Eds.). (2012). Velykyj encyklopedychnyj jurydychnyj slovnyk. Kyiv: Juryd. dumka [in Ukrainian].
9. Tacij, V.Ja., Pshonka, V.P., Borysov, V.I., Tjutjugin, V.I. (Eds.). (2013). Kryminalnyj kodeks Ukraïny. Naukovo-praktychnyj komentar. Kharkiv : Pravo. (Vols. 1-2; Vol. 2): Osoblyva chastyna. Ju.V. Baulin, V.I. Borysov, V.I. Tjutjugin et al. [in Ukrainian].
10. Shulga, A.M. (2004). Kryminalno-pravova ohorona zemel vid zabrudnennja abo psuvannja. Extended abstract of candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
11. Shulga, A.M. (2013). Kryminalno-pravova ohorona zemel vid zabrudnennja abo psuvannja. Kharkiv: NykaNova [in Ukrainian].
12. Pro derzhavnyj kontrol za vykorystannjam ta ohoronoju zemel: Zakon Ukraïny vid 19 chervnja 2003 № 963-IV. (2003). Vidomosti Verhovnoi Rady Ukraïny, 39, 350 [in Ukrainian].

13. Overkovska, T.K. (2008). Pravovi zasady ohorony zemel' vid zabrudnennja ta psuvannja v Ukraini. Extended abstract of candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].

14. Shevchenko, Je.V. (2005). Zlochyny z pohidnymy naslidkamy. Kharkiv: Ed. by Vap-njarchuk N.M. [in Ukrainian].

15. Ishhenko, M.V. (2016). Shhodo zakonodavchogo vyznachennja «zabrudnennja zemel». V Kyarkivskii kryminalno-pravovi chytannja: tezy dop. ta nauk. povidoml. uchasyktiv mizhnar. nauk. konf. studentiv ta aspirantiv (Kharkiv, 12-13.05.2016). V.Ja. Tacij (Eds.) et al.; Nac. juryd. un-t im. Jaroslava Mudrogo. Kharkiv: Pravo, 93–95 [in Ukrainian].

16. Dudorov, O.O., Kamenskyj, D.V., Komarnyckyj, V.M., Komarnyc'kyj, M.V., Movchan, R.O. (2014). Zlochyny proty dovkillja: kryminal'no-pravova charakterystyka O.O. Dudorova (Ed.). Lugansk: RVV LDUVS im. E.O. Didorenka [in Ukrainian].

17. Vodnyj kodeks Ukrainy: Zakon Ukrai'ny vid 06.06.1995 № 213/95-VR. (1995). Vidomosti Verhovnoi Rady Ukrainy, 24, 189 [in Ukrainian].

18. Kvalifikacija zlochyniv, pidslidnyh organam vnutrishnih sprav. (2011). V.V. Kovalenko, O.M. Dzhuzha, A.V. Savchenko (Eds.). – Kyiv: Atika [in Ukrainian].

19. Gavrysh, S.B. (1994). Osnovnye voprosy otvetstvennosti za prestuplenija protiv pryrodnoj sredi. Doctor's thesis. Kharkov [in Russian].

20. Matvijchuk, V.K. (2005). Kryminalno-pravova ohorona navkolyshnogo pryrodnogo sere-dovyshha (kryminalno-pravove ta kryminologichne doslidzhennja). Kyiv: Azymut-Ukraina [in Ukrainian].

21. Korcheva, Z.G. (1975). Ugolovno-pravovaja ohrana pryrody v USSR. Kharkov [in Russian].

22. Shulga, A.M. (2012). Zlochyny proty dovkillja. Pytannja kvalifikacii. Kharkiv: NikaNova [in Ukrainian].

23. Vovk, Ju.A. (1986). Sovetskoe pryrodoresersovoe pravo y pravovaja ohrana okruzhajushhej sredi. Obshhaja chast. Kharkov: Vyshha shkola [in Russian].

Ishchenko M. V., Post Graduate Student of Criminal Law number 1 of the Yaroslav Mudryi National Law University.

e-mail: svetoy2007@gmail.com ; ORCID 0000-0003-1841-4220

Contamination or deterioration of lands as a consequence in a crime under Art. 239 of Criminal code of Ukraine

The article analyzes the consequences as a sign of the objective side of a crime under Art. 239 of the Criminal Code of Ukraine. Proved that the pollution of land belonging to the intermediate effects; derived consequences of this crime are: 1) endangering the life, health or environment (p. 1, Art. 239 of the Criminal Code); 2) loss of life, their mass illness or other grave consequences (p. 2, Art. 239 of the Criminal Code). A proper understanding of the terms «land pollution» and «deterioration of land» will promote proper training the crime.

Keywords: aftermath of crimes against the environment; the objective side of crimes against the environment; contamination of lands; deterioration of lands.

Надійшла до редколегії 29.08.2016 р.